

Gireidi
ya **3**

Bugu Khulwane ya zwit̄ori zwa vhatuku

TSIVENDA

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Bugu ya

3

Kushumiselwe kwa Bugu Khulwane:

Zwiṭori zwi
re buguni iyi:

1 Dayari ya
tshiphirini ya
Mandu

1

2 Dayari ya
Kutukana
Kudinalei

7

U dilugisela tshikhala tsha u vhala Bugu Khulwane

Kha vha vhe na vhuṭanzi uri vhana vhoṭhe vha a kona u vhona iyi bugu. Arali kiłasi yo hulesa kha vha shume na tshigwada tshiṭuku.

Zwi nga shumea arali vha tshi nga tou imisa bugu iyi nga yoṭhe u itela uri vha si ṭwe vho i gagadela musi vha tshi khou vhala (Kha vha lavhelese ndaela dzi no vha vhudza nga kuimisele kwa bugu dzi re kha gwati ja bugu ja murahu.)

Kha vha shumise ruļa kana tshisumbi kha u sumba na u tevhela maipfi zwenezwi vha tshi khou vhala. Arali vha tshi ṭođa u ombedzela ipfi ḥigede, vha nga nambatedza kumbammbiri kha ipfi ḥeneļo u itela u li khetha kha marīwe kana vha ita 'kufasiterevhuṭolo'. Vha dzhia kupiđa kwa bammbiri kwa tshivhumbeo tsha rekithiengèle vha tshea buli ja rekithiengèle nga ngomu, vha dzhia kubammbiri uku vha ku vhea kha zwe zwa ṫwalwa u itela uri hu vhonale ipfi ḥithihi fhedzi.

Tshikhala tsha u thoma tsha u vhala na vhagudi

Tshikhala tsha u thoma tshi sedzeswa u ḫiphiha vhagudi khathihi na u vhona marīwalwa lwa u thoma, vhagudi vha tshi khou sumbedza vhuđipfi havho malugana na marīwalwa.

Kha vha fhende tshiṭori tshire tsha do vhalwa. Kha vha ambe nga zwifanyiso zwi re ngomu.

Kha vha ri vhagudi vha humbulele tshiṭori vho ḫisendeka nga ḫohoh/dzina na zwifanyiso.

Kha vha ḫivhadze vhagudi maipfi maswa kana a no kondā musi hu sa athu vhalwa tshiṭori.

Kha vha ite magaraṭa a maipfi a u ḫivhadza maipfi maswa.

Kha vha vhale tshiṭori vha tshi shumisa u tsukunya ha muvhili na ipfi li no enda li tshi shanduka. Luvhilo na khalo zwi ende zwi tshi shanduka. Kha vha shumise luambomirađo (gestures) na luambotshifhaṭuwo (facial).

Kha vha tevhedzele zwe zwa ṫwalwa nga u sumba maipfi nga lutanda kana ruļa zwenezwi vha tshi khou vhala, u itela uri vhagudi vha kone u vhona zwine vha khou vhala. Vhagudi vha do kona u livhanya mibvumo na zwiga zwi re kha ḫođati. Hezwi zwi do dovha zwa vha thusa u vhona uri muthu u vhala a tshi bva kha tsha monde a tshi ya kha tsha uļa (u buđa) na u bva n̄ha a tshi ya phasi (u tsitsa) Kha vha shumise tshikhala itsi kha u gudisa vhana 'luambo lwa bugu' sa: maipfi, fhungo, siaṭari, muňwali, dzina/ḥohoh na zwiřwe.

Kha vha tende vhagudi vha tshi shela mulenzhe kha tshiṭori nga u bula mafurase ane a khou dovhola sa tsumbo, "Axaxaee, a wo ngo fara nne wo fara mudzi wa muṭulume! Shonee!") Tshiṭori tshithihi tshi tea u vhalwa luvhili kana luraru u itela u fha vhana tshikhala tsha u ita khorasi (ndovhololo) ya zwipiđa zwa maipfi, vha ita matambwa kana u anetshela hafhu zwipiđa zwa tshiṭori nga maipfi avho. Zwi khagala uri nyito dza u anetshela tshiṭori na u tshi vhalela n̄ha zwi tea u langwa nga vhuimo ha ḫivhaluambo ya mugudi.

Tshikhala tsha vhuvhili tsha u vhala na vhagudi

Kha tshikhala tsha vhuvhili hu shumiswa marīwalwa eneo mathihi fhedzi ho sedzeswa u shela mulenzhe ho gaduwaho ha u vhala. Mudededzi u shumisa therisano dzi no itelwa u alusa ḫalukanyo ya maipfi, u ḫivha na u ḫalusa (decoding), nzudzanyo ya maipfi fhungoni (girama, mupeleļo, na zwiřwe).

Zwi kha vhone sa mudededzi, uri vha kunge vhagudi uri vha pfectese zwi tevhelaho: zwithu zwo tou gandiswaho (bugu), zwipiđa zwa bugu, mibvumo (foniki), phetheni dza luambo, zwiřirathedzhi zwa u topola maipfi na tholokanyandivho kha vhuimo ho fhambanaho ha vhagudi (zwa tswititi / ḫitheraļa, zwa nzudzanyohafhu (reorganisation), zwa khumbulelwa (inferential), ndingo/mipimo (evaluation) na mbudziso dza phimadzungalelo (appreciation questions)).

Tshikhala tsha vhuraru tsha u vhala na vhagudi

Kha tshikhala tsha vhuraru tsha u vhala na vhagudi, vhagudi vha tea u vhala marīwalwa nga vhone vhañe vha ita nyito dza u amba, dza ḫowenđowé na dza u ṫwala dze dza ḫisendeka nga ayo marīwalwa.

Hune zwa konadzea, marīwalwa a U vhala na Vhagudi a tea u ri swikisa kha U Nwala na Vhagudi hune mudededzi a sumbedza nga u tou fanyisela kuřwalelwe kwa zwithu. Vhagudi vha sika marīwalwa ngeno mudededzi e ene mutshimbidi na muňwalululi (scribe). U sumbedza kuřwalele kwa zwithu nga u tou fanyisela zwi thusa u lugisela vhagudi nyito dza u ṫwala dzine vha do ḫangana nadzo phanda.

1 Dayari ya tshiphirini ya Mandu

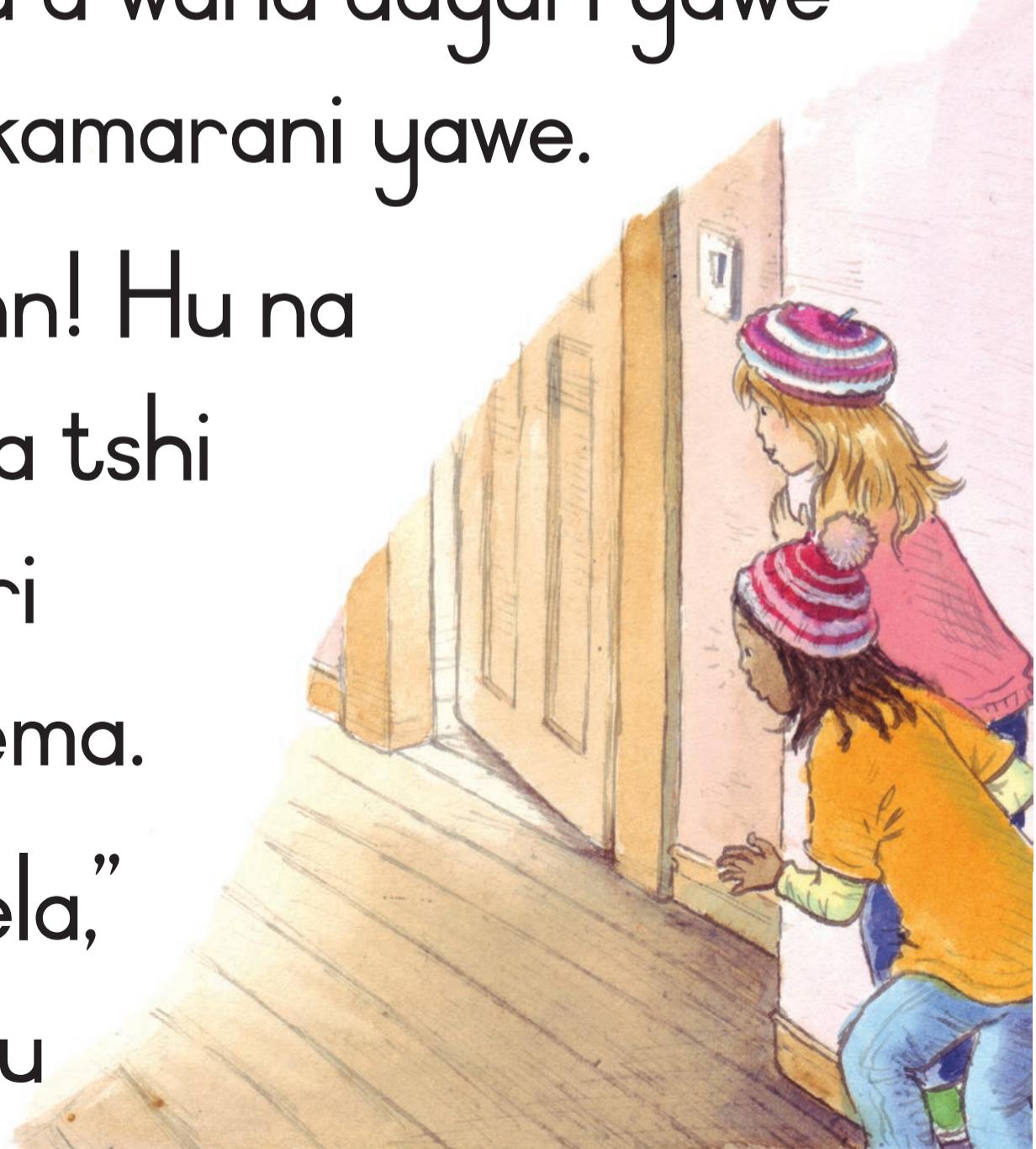
Mandu o vha a tshi pfana na u ንwala
dayarini yawe ፖuvha ስinwe na ስinwe.
ሂuvha ስinwe na ስinwe o vha a tshi ንwala
zwe a ita wonoyo musi. O vha a tshi
ንwala zwiphiri zwawe zwe a vha a sa ተodi
zwi tshi ፖivhiwa nga vhaንwe vhathu.

O vha a tshi zwi divha uri u tea u wana
fhethu ho khudaho hune a nga dzumba
hone dayari yawe. A tingatinka
kamarani yawe ya u edela a tshi toda
fhethu ho teaho. O no vha fhalā, a
humula u i dzumba fhasi ha mmbete.

Linwe duvha nga masiari, musi Mandu
na khonani yawe Ann vho no vhuya
tshikoloni, Mandu a wana dayari yawe
yo vuliwa i fhasi kamarani yawe.

"Yoo, vhonani Ann! Hu na
muthu we a vha a tshi
khou vhala dayari
yanga!" U a tzhema.

"Ni songo vhilahela,"
ndi Ann a tshi mu

eletschedza. "Wanani fhethu ha khwi^{ne}
hune na do i dzumba hone tshifhingani
tshi daho."

Vha thoma u sedzelusa dayari iyi "Idanu
vhona minwe kheyi yo i tswukisa," Ndi
Ann a no ralo. "Hovhu ndi hone vhut^a
vhune ra do tevhela."

"Ndi a zwi divha uri ndi kukaladzi kwanga
Thabo kwo zwi itaho," ndi Mandu a tshi
amba. Zwanda zwa Thabo zwi dzula zwi
na tshika." Fhedzi a dovha a zwi elekanya
uri kukaladzi kwawe ku na miñwaha
miñanu fhedzi nahone a ku athu u kona u
vhala.

Vha mbo di wana luvhudzi lu re na
vhutshena vhukati ha masiat^ari a dayari

iyi. "Hovhu ndi vhutala vhuhulwane," uralo a tshi amba. "Muthu ane a vha na mavhudzi o ralih o ndi ene we a vhala dayari yanga. Fhano mudini a hu na muthu a re na mavhudzi o ralih o. Hu nga vha hu nnyi? Ndi ḫivha nnyi a re na mavhudzi o ralih o?" U a vhudzisa, o sedza mavhudzi a Ann a re na vhutshena.

Avha vhasidzana vha humbula u ita tshikwekwe. Mandu a vhuyedzedza iyi dayari fhasi ha mmbete. A ḥunedza fulauru fhasi tsini na mmbete.

Arali ha nga vha na muthu ane a do sendela tsini na dayari yawe vha do vhona ḥayo dzawe kha fulauru.

Vhasidzana avha vha mbo bva afha

kamarani vha ya
vha dzumbama vho lindela.

Hu si kale vha pfa kwatshakwatsha ngei
kamarani. Vha gidima vha tshi ya. Vha
tangana na mini naa?

Fhasi ho vha ho dala vhutala
dza marimba a re na fulauru.

Mubvanamafhungo khoyu! Ndi Zola,
mmbwya ya Mandu, i re na vhukuse
vhutshena. Yo vha i tshi khou tamba
nga dayari! Vha kundwa u zwi kholwa!

Hoo, Zola ndi yone muvhali wa dayari!
“Tshifhingani tshi daho,” ndi Ann a no
ralo, a tshi khou farafara mavhudzi awe,
“ni tea u wana fhethu ha vhukuma ha u
dzumba dayari yanu.”

(Yo pambiwa kha mulingo wa ANA wa 2012.)

2

Dayari ya Kutukana Kudinalei

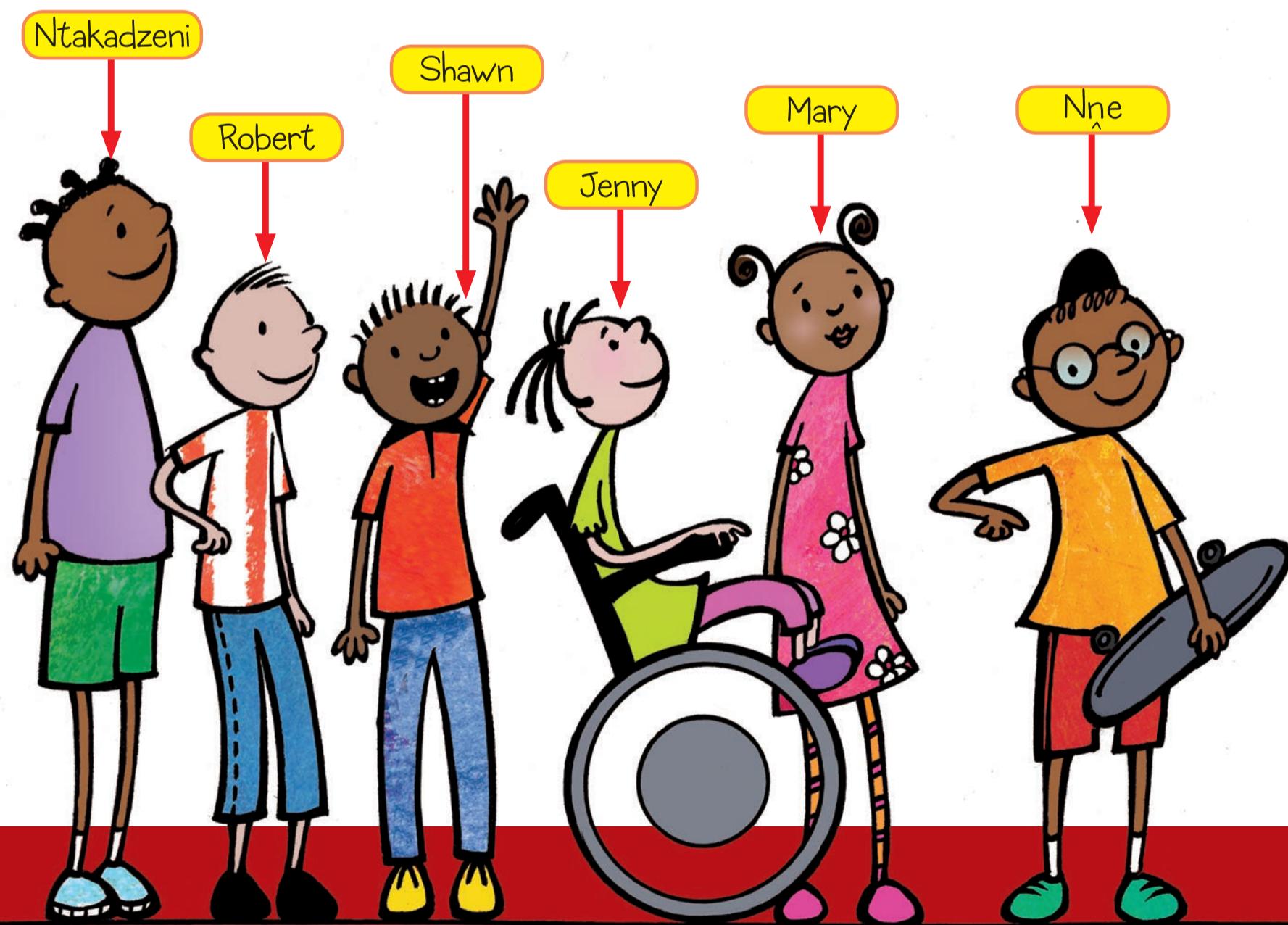
Ndi sa athu thoma ...

Ndi pfi John Twala fhedzi khonani dzanga dici mmbidza Mudinalei u fana na mutukana a no d̄ivhea a no pfi "Wimpy Kid". Na n̄e ndi na dayari yanga, zwi ntakadza nga maand̄a u riwala khayo nahone ndi a lingedza u riwala mafhungo mapfufhi d̄uvha linwe na linwe. Zwi nthusa uri ndi dzulele u elekanya uri ndi n̄e nnyi na zwine nda ita d̄uvha linwe na linwe na uri ndi kona hani u tshila na dzin we dza thaidzo dzine nda vha nadzo.

Ndi n̄e nnyi? Ndi mutukana wa mīwaha ya ṭahe a no funa vhathu. Ndi dzula lokhesheni na mme anga na khotsi anga. Ndi na khaladzi muhulwane kha n̄e a no pfi Pam. Pam u na mīwaha ya fumbili nahone u diita khunzi kha n̄e. Ndi dovha nda vha na kurathu kwa mīwaha miraru ku no silinga nga maand̄a. Ndi muthude? Ndi mupfufhi kha khonani dzanga dzoṭhe nahone ndi ambara ngilasi dza maṭo. Tshiniwe tshifhinga nzulele iyi i mmbangela thaidzo ngauri vhariwe vhana vha humbula uri ndi bari lune vha dzulela u nkolela,

fhedzi musi ro no dowelana, vha fhedza vha tshi vho ntakalela. Tshiñwe tshifhinga vha a ntsea vha tshi vhona u nga ndi munzewvho. Arali na nga vhala dayari yanga ni ño kona u pfesesa zwine nda khou amba.

Naho ndi tshi dzula lokhesheni, ndi dzhena tshikolo kha sababu. Ndi na khonani dza zwivhumbeo, saizi na mivhala yo fhambanaho. Ri a ñiphinña musi ri roþhe. Khonani dzanga dza mbiluni ndi Ntakadzeni, Robert, Jenny na Shawn. Fhedzi muthu a ne nda mu funesesesesa ndi Mary, hone ndi zwanga na mbilu yanga.

Nwedzi: Khubvumedzi Musumbuluwo

Ro vhuya tshikoloni ḥamusi nga murahu ha holodei dici sa takadzi zwone. (Ndo ya nda dala, nda namela bere, nda wa kha bere, tshikolo ndo vha ndi so ngo tshi ḥuvha na luthihi.)

Tshikoloni ho vha hu tshi khou takadza ndi na Ntakadzeni, Robert na Shawn. Khakhathi yo thoma musi tsho no bva. Ra ya u ita ndowendowe ya bola ya milenzhe. Mugudisi washu Vho Jones vha ri ndi lavhelese mapalani ndi rahele bola.

Nda vhona Mary o ima mutaloni wa matundo o ntsedza. A thi ḥivhi uri ndo dzhenwa nga mini. Ndo mbo ḥi thoma u ita khungulusavhili (cartwheel), nda lingedza u mu takadza nga u tshimbila nga zwandā. Nda fhedza nda raha ḥila bola nga shotho khulu. Bola ya ḥuwa sa musevhe nne nda sala ndi tshi ganama. Bola yo ḥuwa yo tou tswii i tshi ya makoleni, ya vhuya fhasi ya mmbumudza maningo, malofha a

vha vhugubugubu! Nda pfa ndo shonesa. Zwa nnyita uri ndi pfe ndo dinalea.

Lavhučanu

Na ḥamusi zwithu a two ngo tshimbila. Mme anga vho vha vha tshi dzulela u mmbudza uri ndi so ngo bambela mulamboni. Fhedzi ḥamusi ho vha hu tshi khou fhisa iunwe lwe nne na Robert ra humbula u ya u bambela mulamboni. Ra bvula zwiambaro ra sia ro zwi vhea kha matombo. Ra ita migado na u tala afha mađini. U kovhela ha ḫuvha a ro ngo hu pfa ngauri ro vha ri tshi khou ḫiphiňa.

Ro zwi vhona nga vhuya uri ḫuvha li khou suvhela, ra bva mađini ra yo u ambara. Ra wana zwiambaro zwashu zwi siho. Ra lavhelesa hočhe u swika ri tshi vhona mbudzi dzi tshi khou la zwiambaro zwashu. Nda vhona iñwe mbudzi i tshi khou shavha na shothi yanga. Ro lingedza u ḫidzumba, zwe vhutoto! Ra gidimela mahayani ri sheleni, ro tou thaal! Mme anga vho vha vho sinyuwa zwi Hulu! Hu pfi a thi nga tambi nnđa vhege yočhe. Ndi khou pfa ndo dinalea ngauri mbudzi dzo la zwiambaro zwashu.

Musumbuluwo

Madekwana a ḥamusi o ita uri ndi dinalee. Ho vha hu ḫuvha ḥa khontsati tshikoloni tshashu. Ha pfi ḥne ndi tambe sa phele (wulufu) ya tshitorini tsha "Zwibudzana zwa Sumbé". Musi ndi tshi swika tshiteidzhini nda mbo ḫi hangwa maipfi. Naho ndo vha ndo fhedza vhege mbili ndi tshi khou ḫigudisa mitaladzi yanga, ndo mbo ḫi i hangwa yoṭhe. Ndo rwiwa nga luvalo lwa tshiteidzhini na u tshimbila ndi si tsha kona.

Nda lingedza u amba uri, "Vulani vhananga, ndi ḥne mme aṇu. Ndo ni vhuela na zwiliwa." Fhedzi ipfi ḥa hana u bva. Nda sokou kakamela, "vu- vu-vulani ... ndi ... ndo ni ... zwiliwa!" Mudededzi wanga vha lingedza u nthusa fhedzi maipfi a hana u vhuya uri ndi a bule. Na vha hayani ndo vha ndi tshi khou vha vhona vhukati ha vhataleli. Ndo vha ndi na mazhuluzhulu tshoṭhe. Nda mbo ḫi shavha tshiteidzhini, nda fhira ndi tshi wisa ḥla nndu ya mbudzi! Hee vhanna! Ndo shona na mukombo!

Lavhuraru

Namusi ro nwala mulingo wa Tshivenda. Musi ndi tshi khou nwala, nda pfa mulomo wanga wo oma. Ndo vha ndi na mazhuluzhulu. Nda mbo ḋi bvisa bodelo ḥanga ḥa dzhusi ndi tshi ri ḥamusi mudededzi wanga a vha nga zwi vhoni. Fhedzi vha zwi vhona! Nge nda tshuwa u zwondololwa, nda mbo ḋi thefula dzhusi ya shuluwela kha mabammbiri anga a mulingo ya thamutshela na kha bugu ya Robert.

Ndo iswa ofisini ya ḥohoyatshikolo vhe vha founela mme anga. Ndi ḍo semiwa hafhu! Zwi khagala uri a tho ngo takala. Ngoho ndi ya uri ndo dinalea hafhu.

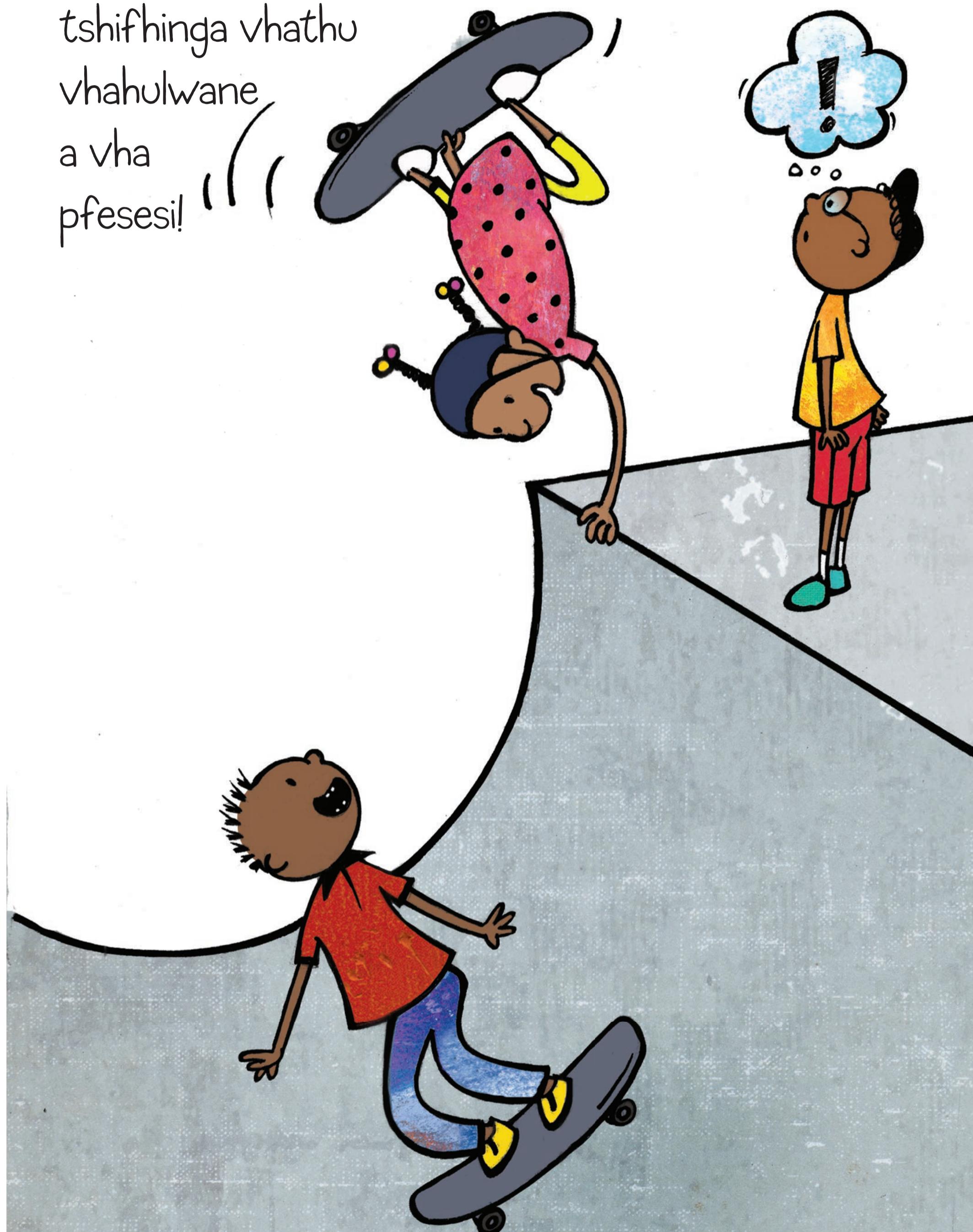

Nwedzi: L̄ara L̄avhuraru

ጀamusi ndo ya u tamba nga zwikeitibodo ndi na Shawn na Robert. Ra ya phakhani ya zwikeitibodo he Shawn na Robert vha fhufha dzindunduma na u kunguluwa kha mirango (u rempha). Na n̄e ndo lingedza fhedzi nda fhedza ndo wa nga tshifhačuwo. Musi ndi tshi khou ḋifhufhura buse, nda vhona Pam, khaladzi anga wa miňwaha ya fumimbili. A ri mme anga vha khou n̄ođa.

Pam a ambara helimethe (gondolo) yanga, hu sa athu fhela na tshifhinga, o vha a tshi vho kunguluwa a tshi gonya lurumbu lwa hafutshubu nahone a tshi khou ita mushanavhidō (flip) wa digiri dza 360! Zwi ḍa hani uri vhasidzana vha konese zwithu! U bva afho a kunguluwa a tshi ya hayani nga tshikeitibodo tshanga n̄e ndi tshi khou tevhela nga murahu ndi sa koni u mu fara. Mme anga vha ntsemela u sa ambara helimethe. Zwa kondā uri ndi vha ḫalutshedze vha pfesese

uri Pam o ambara helimethe yanga. Tshinwe
tshifhinga vhathu
vhahulwane
a vha
pfesesi!

Swondaha

᳨amusi ro ya u swiṭula ha makhulu wanga. U vhonana na vhazwala vhanga zwo ntakadza fhedzi ndo ḥa lu sa ḥifhi kha "tshigwada" tsha vhomakhadzi vhanga!

"Eee,eee, Johnny kwo nakelela hani ngoho!"

"Yoo, no aluwa, hani wee. Ni tou vha dukaduka zwino!"

"Evhoo, n̄e, no no vha kha Geridi 3, no aluwa duka!"

Makhadzi Vho Jane vho ita na u mpha dzhesi ye vha nndukela. Ndi a zwi ḥivha uri vho i luka vhe na lufuno, fhedzi zwi tou nga muhumbuloni wavho ndi kha ḥi vha na miñwaha miñanu.

"Ndo livhuha makhadzi. Ndi kale ndi tshi khou ḥoda dzhesi ya ḥoda," ndo ralo nga vhulenda. Tshiñwe tshifhinga vhathu vhahulwane a vha pfesesi.

Nwedzi: Lara Lavhuraru

Mulovha ndo edela ha Robert. Musi khofhe dzo no fara Robert a mmvusa a tshi ri hu na tshithu tshi re khabodoni yawe. Ro vha ri tshi ri hu na dīthu. Naho ro vha ro tshuwa, ro fhedza ro vhone tshela ngomu khabodoni nga thotshi ra vhona hu na mačo mavhili a ḥāda a no penya. Khathhi fhedzi ha mbo thamuwa tshiriwe tshithu tshi tshi bva khabodoni. Riñe ro tzhema ri tshi ri ndi dīthu. Hu nga vha hu mini? Ra wana uri ndi tshimange tsha Robert fhedzi a tho ngo tsha dovha nda kona u dici bonya.

Namusi ndo farwa nga khofhe kilasini. Mudededzi wanga vha mmbudza uri vha dō founela mme anga arali zwi tshi khou itiswa nga vhulwadze. Nda ḥalutshedza mudededzi uri madekwe tho ngo lala. Fhedzi vho fhedza vho founela mme anga. Tshiriwe tshifhinga vhathu vhahulwane a vha pfesesi.

Lavhuvhili

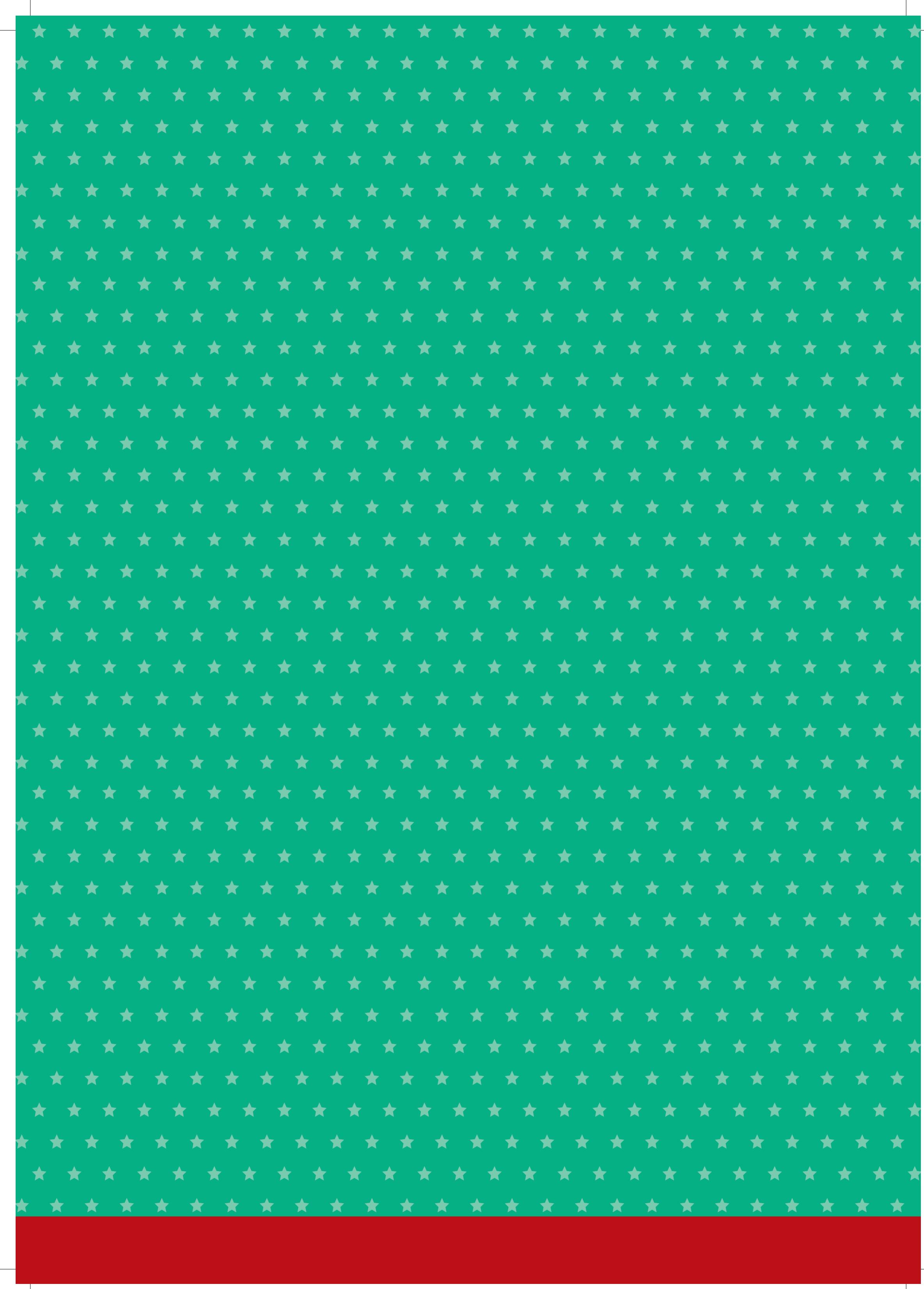
Namusi lo vha li duvha la mabebo a Mudededzi washu. Mmawe vho mpha tshidzhumba tsha marosi matswuku a u fha mudededzi wanga. "Ndi nga si dzhene bisini ndo fara maluvha." Ndi tshi elekanya. "Vhariwe vhobra vha do ri mini?" Nda mbo di delwa nga muhumbulo! Nda panga a la maluvha begeni uri a si vhonwe nga muthu.

"Ndi matsheloni nahone vha twe zwavhu di nga duvha la mabebo avho, Vho Smith."

Nda bvisa ala maluvha
begeni fhedzi a vha o no
swondekana na u
vundekana nga vhukati.

Rothe ra imbela
mudededzi washu
luimbo lwa duvha
la mabebo.

Bugu Khulwane. Ri a vha tanganedza kha tsielano ya Bugu Khulwane. Bugu Khulwane iyi ndi tshipida tsha Tsielano ya Rainbow yo tāndavhuwaho i no katela bugu dza mishumo. khuvhanganyamainwalwa, bugu dza u vhala na phosifara. Ri na fulufhelo ja uri vha do wana uri izwi zwitiori zwa mifuda yo fhambanaho zwi a shumisea kha u funza nahone vhagudi vhavho vha do diphinaga u tshenzhela u vhala ha musi mudededzi a tshi vhala na vhagudi.

Tshitatamennde tsha Pholisi tsha Kharikhulamu na U Linga (TSHIPOKHALI/CAPS) Tsha Vhuimo ha Muteo tshi topola U vhala na Vhagudi sa tshinwe tsha zwipiða zwi re na ndeme zwa tshirathatzhi tsha u vhala. U vhala na Vhagudi hu anzela u itiwa maðuvha mavhili u swika kha mañga nga vhege vhana vhoþhe vha tshi vhala mainwalwa a no fana. Bugu dza Mishumo na dza u vhala dzi nga kona u vha thusa u ita mushumo wo raloh.

Fhedziha, u vhala na vhagudi hu no shumisa Bugu Khulwane i re na maleðere madenya ndi yone ndila kwayo ya u vhala ha lushaka ulu ngauri vhagudi vha a kona u vhona maipfi na zwifanyiso. Vha a kona u tevhela zwine vhone vha khou vha vhalela zwi tshi di fana na musi vha tshi khou anetshelwa zwitiori hayani. Ndi mafhungo mahulwane uri vhagudi vha dzule vho tou tanga iyi Bugu Khulwane, u itela uri vhoþhe vha kone u vhona na u vhala zwo ñwalwaho. Maleðere madenya a re buguni idzi a ita uri zwi leluwe u vhalela nþha vhana vha re na tshivhalo nga tshifhinga tshithiki vho ðigedja. hu si na mazhuluzhulu. Bugu khulwane dzi re kha tsielano iyi dzi fundedza vhagudi vhavho zwitiori, zwirendo, zwidate na mitambo khathihi na mafhungomatsivhudzi na mainwalwa a zwifanyiso (a girafiki).

Ndi mushumo wavho, sa mudededzi, u ita uri izwi zwitiori zwi nyanyule vhana khathihi na ita uri hune vhana vha vha hone hu a takadza na u nyanyula. U shumisa Bugu Khulwane zwi ita uri vha kone u vhalela vhagudi nga ndila ine ya nga ita uri vhone na vhagudi vhavho vha ðihelwe. Ri na fulufhelo ja uri bugu iyi i do vha thusa u ita ngauralo.

Minwe mihibulo ya kushumiselwe kwa Bugu Khulwane

- Kha vha shumise muhwenga wa puþasitiki i no vhonadza sa tshikhurumedzi tsha Bugu Khulwane yavho. Zwi nga thusa arali mudededzi na vhana vha tshi nga ñwala kha puþasitiki iyi.
- Kha vha ñwale kha tshikhurumedzi itsi nga pene i no phumulea nga madi.
- Kha vha shumise kiþipi ya "bulldog" kha u peretedza tshikhurumedzi kha Bugu Khulwane.

ISBN 978-1-4315-2927-8

ISBN 978-1-4315-2927-8

THIS BOOK MAY NOT
BE SOLD.

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Published by the Department of Basic Education
222 Struben Street, Pretoria
South Africa

© Department of Basic Education
First edition 2016

The Department of Basic Education has made every effort to trace copyright holders but if any have been inadvertently overlooked, the Department will be pleased to make the necessary arrangements at the first opportunity.

The Big Books in this series are available in all languages. They were developed by a team of UNISA Language and Education experts as part of their Community Engagement contribution to South Africa's education sector.

Author: V McKay

Kha vha ðiitele tshitende tshavho tsha Bugu Khulwane

Vha tea u shumisa:

- Khadibogisi lo aþamaho u lingana na Bugu Khulwane yo vuliwaho (594 mm) na vhulapfu haþo kararu (1360 mm).
- Theipi ya Maskini
- Kiþipi kana phekhisidzi no do fara khadibogisi.

Kha vha shumise theipi ya masikini kha u þuma zwipiða zwa khadibogisi. Kha vha pete khadibogisi vha ite fureme ya A vha peretedze tshiraho na nga phanda nga kiþipi sa zwe zwa sumbedzwa kha tshifanyiso tshi re afho fhasi.

